

Specifičnosti obiteljskog nasilja nad muškarcima

Šnajder, Ana Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:613827>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Ana Marija Šnajder

**SPECIFIČNOSTI OBITELJSKOG NASILJA
NAD MUŠKARCIMA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

ANA MARIJA ŠNAJDER

**SPECIFIČNOSTI OBITELJSKOG NASILJA
NAD MUŠKARCIMA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 2019.

Sadržaj

0. Sažetak.....	3
1. Uvod.....	4
2. Rasprava.....	5
2.1. Oblici obiteljskog nasilja.....	6
2.2. Uzroci nasilja u obitelji.....	8
2.3. Spolne razlike u učestalosti nasilja u obitelji.....	9
2.4. Posljedice obiteljskog nasilja nad muškarcima.....	12
2.5. Problem neprijavljivanja i prevencija obiteljskog nasilja nad muškarcima.....	13
3. Zaključak.....	16
4. Popis literature.....	18

0. Sažetak

Tema ovoga rada bilo je obiteljsko nasilje nad muškarcima, kako se ono manifestira, koje posljedice ostavlja na žrtvama i kako se žrtve nose sa njime. U skladu s naumom da pružimo što širu sliku o tom društvenom problemu, pokušali smo razjasniti i koji su mogući uzroci nasilja, kakve su razlike u učestalosti nasilja nad muškarcima i nad ženama te zašto se muškarci teško odlučuju za prijavljivanje nasilja koje trpe od strane svoje partnerice. Koristeći stručnu literaturu koja se bavi nasiljem u intimnim vezama i unutar obitelji, namjeravali smo približiti ovu temu široj javnosti što bi moglo pridonijeti povećanju osjetljivosti društva na muške žrtve obiteljskoga nasilja te na taj način potencijalno doprinijeti prevenciji i zaštiti žrtava. S obzirom da se muškarci koji su žrtve obiteljskoga nasilja nerijetko susreću sa netolerancijom društva i službenika zaduženih za pomoć žrtvama nasilja, potrebno je popularizirati temu i stvoriti mjesta promjenama koje će biti korisne žrtvama oba spola.

Ključne riječi: obiteljsko nasilje nad muškarcima, posljedice, prevencija, neprijavlivanje, nasilje unutar intimnih veza

1. Uvod

Obiteljsko je nasilje tema koja je u prošlosti dobivala premalo pažnje javnosti. Iako raste opći interes za taj problem, u porastu je i apatičnost suvremenih društava, njihova rezigniranost oko nasilja općenito; a, osim toga, postavlja se i vječito pitanje trebaju li država, društvo i odgovorna tijela ulaziti u privatnost obitelji te traže li, u slučaju njihove involviranosti, opravdanja za nasilnika te, također, pridaju li previše pažnje olakotnim okolnostima, što bi značilo prešutnu toleranciju nasilja (Odak, 2016: 471-472). Općenito govoreći, obiteljsko nasilje nad muškarcima je nasilje koje „doživljavaju muškarci ili dječaci unutar intimnih veza, kao što su brak, kohabitacija, romantične veze, ili unutar obitelji (Srivastava, 2016: 1194)“. Postoje raznoliki, i nerijetko oprečni, rezultati istraživanja koja proučavaju spolne razlike u prevalenciji nasilja u intimnim vezama. Neki autori smatraju kako su žene neosporno češće žrtve nasilja u obitelji, dok drugi autori smatraju kako su oba spola podjednako često počinitelji i žrtve obiteljskoga nasilja; primjerice, Jambrešić (2016) navodi tvrdnju Archera (2002; prema Fergusson i sur., 2005) da su „muškarci jednako često, ako ne i češće bili žrtve nasilja od strane romantičnog partnera, no nasilje nad ženama može se okarakterizirati kao ono koje nosi više posljedica, kako za fizičko, tako i za psihičko zdravlje i sigurnost žrtve koja mu je izložena (str. 14)“. Međutim, nasilje nad muškarcima je svakako opterećenije predrasudama, šutnjom te, nažalost, sramom žrtava, zbog čega su podaci o toj vrsti nasilja manje jasni (Poredoš Lavor, Jerković, 2011: 402-403). Čimbenik toga je činjenica da društvo generira specifične načine ponašanja i uloge za oba spola, a zbog stabilnosti i trajnosti konstruiranih spolnih razlika, pojedinci ih prihvaćaju i manifestiraju unutar njihovih partnerskih veza što rezultira i idejom da muškarci posjeduju moć i kontrolu te da su po svojoj prirodi neemotivni i agresivni (Glavaš, 2017: 6; prema Skolnick i sur., 2013). Zbog nepobitnih društvenih ograničenja i subordinirajućih uloga koje su nametane ženama kroz povijest, na obiteljsko se nasilje dugo gledalo kao na nasilje nad ženama, gdje su isključivo muškarci bili nasilnici (Glavaš, 2017: 7). No, pozitivna je stvar što se u zadnjih nekoliko desetljeća počelo više debatirati o tome da i muškarci mogu biti žrtve obiteljskog nasilja, pa je tako i Svjetska zdravstvena organizacija, prilikom definiranja obiteljskog nasilja kao bitnog društvenog i zdravstvenog problema, istaknula kako su i muškarci žrtve nasilja od strane intimnih partnera i seksualnog zlostavljanja unutar heteroseksualnih, ali i homoseksualnih veza (Hogan, 2016: 5, prema: WHO, 2012).

Cilj ovog rada je doprinijeti popularizaciji teme obiteljskog nasilja nad muškarcima te istaknuti specifičnosti koje ga karakteriziraju. Proučavanjem literature koja problematizira nasilje nad muškarcima unutar intimnih veza i obitelji, nastojat ćemo rasvijetliti prirodu situacije u kojoj se nalaze zlostavljani muškarci, zapreke s kojima se susreću i posljedice koje ostavlja takva vrsta maltretiranja.

U raspravi koja slijedi, najprije ćemo opisati što uopće uključuje nasilje u intimnim odnosima, kakvo sve ono može biti, a zatim ćemo pokušati predstaviti koji su čimbenici nasilja, odnosno što mu često prethodi. Također, tokom teksta ćemo obrazložiti specifičnosti koje nosi i od kojih se razlikuje u odnosu na obiteljsko nasilje koje trpe žene, a posebice ćemo se baviti problemom neprijavlivanja nasilja. Konačno, istaknut ćemo ozbiljnost i dugotrajnost posljedica koje ova vrsta nasilja nosi te naglasiti važnost preventivnih programa i sveobuhvatnih programa pomoći žrtvama nasilja.

2. Rasprava

Jambrešić (2016: 11) navodi zabrinjavajuć podatak da je „u usporedbi s nasiljem muškarca nad ženom, koje je 82.0% žena i 66.1 % muškaraca vidjelo kao ozbiljan problem, za nasilje žena nad muškarcima samo 36.0% žena i 25.5% muškaraca izjavilo kako je taj problem „vrlo ozbiljan“ (prema: Dobash i Dobash, 2004)“. S obzirom na takve trendove, uvijek vrijedi istaknuti kako je nasilje u potpunosti neprihvatljivo; nitko nebi trebao trpiti bilo kakav oblik nasilja, usprkos tome što je naše društvo stvorilo povoljne temelje za tolerantnost prema nasilniku i netolerantnost prema žrtvi (Srivastava, 2016: 1193). Osim što je prisutna netolerantnost prema žrtvama općenito, muškarci se nalaze u dodatno otežanoj situaciji. Radi raširenog mišljenja da su samo žene žrtve, a muškarci prvenstveno nasilnici, muškarcima je teško dobiti status žrtve što bi im dalo priliku da dobiju pomoć koju trebaju, ali i priznanje da su zaista žrtve, a ne isključivo počinitelji (Josolyne, 2011: 11). Sukladno tome, istraživanja pokazuju kako je manje vjerojatno da će muškarci koji su žrtve obiteljskoga nasilja to nasilje prijaviti i potražiti pomoć (Tsui, 2014: 121, prema: Tjaden, Thoennes, 2000.). Povrh toga, obiteljsko nasilje nad ženama značajno je palo u razdoblju od 1993. do 2004. godine, sa 9.8 zlostavljanih žena na čak

3.8 na 1000 žena, dok se kod muškaraca primjećuje puno manji pad, sa 1.6 na 1.3 na 1000 muškaraca (Hines, Douglas, 2009: 573-574), što, dakako, ne govori o tome da više nije potrebno govoriti o nasilju nad ženama, već da je potrebno naglasiti da su i muškarci žrtve obiteljskog nasilja, da se trebamo bolje upoznati sa posljedicama koje oni trpe te načinima prevencije svih oblika nasilja.

2.1. Oblici obiteljskog nasilja

Nasilje u obitelji, odnosno intimnim odnosima, može poprimiti različite oblike i ne može se svesti isključivo na fizičko ili seksualno zlostavljanje; ono „obuhvaća različite oblike, uključujući prijetnje ili namjeru upotrebe fizičke sile, seksualno nasilje (s mogućnošću nanošenja teških ozljeda), kombinaciju ovih dviju oblika nasilja (s mogućnošću oštećenja ili smrti), emocionalno zlostavljanje, taktike prisile, ili kombinaciju seksualnog i psihičkog zlostavljanja od strane trenutnog ili bivšeg partnera (Jambrešić, 2016: 2, prema: Kelly: 2011)“.

Psihološko zlostavljanje je najučestaliji oblik nasilja u obitelji, ali, ipak, vrlo teško se uopće prepoznaje kao nasilje jer zlostavljani partneri nerijetko takvo tretiranje toleriraju i tumače samo kao neobično pokazivanje ljubavi (Jambrešić, 2016: 5, prema: Ajduković, Ručević, 2009). Psihološko nasilje uključuje ponašanja poput vrijeđanja i kritiziranja partnera, navođenje partnera da sumnja u svoje psihičko zdravlje, optuživanje da je učinio nešto što nije, različite prijetnje upućene njemu ili njegovim bližnjima, izoliranje partnera od drugih ljudi i druga ponašanja koja čine partnera uplašenim, tjeskobnim ili poniženim (czss-novi-marof.hr, 2017). Muškarci često navode sljedeća ponašanja kao oblike nasilja koje trpe:

uspoređivanje s drugim muškarcima, ismijavanje u obitelji i javnosti (izgled, spolnost, razna znanja i vještine), obezvređivanje, lažna optuživanja, prigovaranja vezana za socijalni, profesionalni (osobito obrazovni!) i kulturno-nacionalni status, kontinuirano velika očekivanja u materijalnom smislu, kontrola financija, manipulacije i „pakosti“ u procesima razvoda braka i povjere djece na čuvanje i odgoj, stvaranje emotivnih „koalicija“ s djecom protiv oca, proglašavanje istih prihički bolesnom ili nestabilnom osobom (Poredoš Lavor, Jerković, 2011: 403)

Uzimajući u obzir psihološko nasilje kao vrstu obiteljskoga nasilja, brojni autori uviđaju kako je nasilje unutar obitelji i intimnih veza puno češće nego što se mislilo prije no što se psihičko zlostavljanje podrazumijevalo nasiljem u obitelji, a neki zaključuju da se ono može zamijetiti

čak u 10% odnosa te da prevladava kod mlađih ljudi, između dvadesete i tridesete godine, koji uglavnom imaju mlađu djecu (Jambrešić, 2016: 8; prema: Fantuzzo i Lindquist, 1989). Tsui (2014.) u svome istraživanju obiteljskoga nasilja nad muškarcima pokazuje kako je većina žrtava (N= 66, 82.5%) doživjela više vrsta nasilja, a čak 54 žrtve ili 67.5% je trpilo psihičko nasilje, 44 ili 55% fizičko, a 30 ili 37.5% ekonomsko (str. 124).

Fizičko nasilje, koje je, dakle, sljedeće po učestalosti nakon psihičkog, uključuje „postupke kojima se uzrokuje fizička bol ili ozljede drugoj osobi, te ponašanja kao što su pljuskanje, grubo udaranje rukama, nogama i predmetima, bacanje predmeta, čupanje kose i ugrizi (Jambrešić, 2016: 6; prema Ajduković i Ručević, 2009)“. Ako do njega dođe, muškarci i žene drugačije pribjegavaju fizičkome nasilju. Miller (2015.) pokazuje kako žene češće vrše psihičko, nego fizičko nasilje, ali kada ipak čine fizički nasilna djela, „žene su sklonije bacati stvari na partnera, udariti ga, ugristi ili izgrepsti, dok su muškarci skloniji gušenju i prebijanju; [s]toga ne čudi da je većina teških ozljeda koje nastaju kao posljedica nasilja u intimnim odnosima zabilježena kod žena (Jambrešić, 2016: 11-12)“. Seksualno nasilje je seksualno ponašanje na koje se netko prisiljava ili koje možda ne razumije, a ono podrazumijeva silovanje, uvrede ili komentare sa seksualnim naznakama, uskraćivanje bliskosti, nametanje izrazito oskudnog ili pak čednog načina odijevanja, podvođenje, odbijanje korištenja kontraceptivnih sredstava i tako dalje (czss-novi-marof.hr, 2017). Istraživanje provedeno među studentskom populacijom pokazuje da je oko 33% studenata doživjelo verbalno ili neverbalno nasilno ponašanje partnerica kojim su ih htjele natjerati na sudjelovanje u spolnom odnosu; a ta nasilna ponašanja najčešće podrazumijevaju prisilu na „seksualni odnos bez kondoma (21.3%) te na seksualni odnos protiv njihove volje (14.6%), a [pritom ih je] ozlijeđeno [...] sveukupno 13.5% (Glavaš, 2017: 17, prema: Hines, Douglas, 2009)“.

Muškarci su najčešće žrtve emocionalnog i ekonomskog zlostavljanja, a ono je „gotovo nevidljivo, nije mjerljivo, nema vidljivih tragova, a često su posljedice složenije i bolnije nego kod fizičkog nasilja (Poredoš Lavor, Jerković, 2011: 403)“. Srivastava (2016.) u svome istraživanju na uzorku od 30 muškaraca pokazuje takvu tendenciju; 11 muškaraca (36.7%) je patilo od emocionalnog obiteljskog nasilja, 9 ili 30% od ekonomskog, a 6 ili 20% od seksualnog (str. 1195). Ekonomsko nasilje je uglavnom ekonomska prinuda i kontrola sredstava od strane partnera, što uključuje ograničavanje pristupa bankovnim računima ili neodgovorno trošenje

sredstava (Tsui, 2014: 124). Drugim riječima, ono je „nerazumno lišavanje ekonomskih ili financijskih sredstava onima kojima ona pripadaju i koja zahtijevaju radi nužde (Mustapha, 2017: 12)“. Hogan (2016.) u rezultatima svoga istraživanja navodi kako su ispitanici ponekad doživljavali da im partnerice ne dozvoljavaju da odlaze na posao radi potrebe da ostvare kontrolu nad njihovim zaposlenjem i ponašanjem općenito, te ističe iskaz jednoga ispitanika kojega je nazvao Jerry: „Nije htjela da odlazim na posao pa me i spriječavala da odem. To je zato što ona... stvar je kontrole, pa bi odrezala vezice na mojim cipelama (str. 53)“. U ovom primjeru vidimo kako nasilje ne mora biti fizičko i sa očitim posljedicama, već se ono ponekad prikriva u manjim djelima koja nerijetko imaju teške posljedice za psihičko zdravlje žrtve. Upravo radi takvih teško primjetnih izraza nasilja treba upoznati širu javnost sa svim oblicima i izdanjima obiteljskoga nasilja kako bi se, potencijalno, smanjila njegova učestalost.

2.2. Uzroci nasilja u obitelji

Sukladno složenosti problema obiteljskoga nasilja, brojni su katalizatori koji bi mogli potaknuti počinjenje nasilja unutar obitelji. Poredoš Lavor i Jerković (2011.) navode kako egzistencijalne krize, poput nezaposlenosti, neredovite isplate plaća ili otežanog gospodarskog oporavka obitelji, nerijetko uzrokuju alkoholizam ili nasilje u obitelji (str. 401). Također, počinitelji ili počiniteljice nasilja u obitelji mogu biti potaknuti razlozima kao što su: psihopatologija, problemi vezivanja, agresija, uzbuđenje, loše vještine rješavanja problema, ozljede glave, biokemijske promjene u tijelu, osjećaj nemoćnosti, stres, nedostatak resursa (Glavaš, 2017: 22-23; prema Dutton, Nicholls, 2005). Počinjenje obiteljskog nasilja nad muškarcima ponekad je povezano i sa mentalnom bolešću muškarca, kao što su, primjerice, depresija, stres ili psihosomatski simptomi (Glavaš, 2017: 9, prema: Hines i Douglas, 2009). Nadalje, Glavaš (2017.) pokazuje kako nasilne žene često imaju problema s alkoholom (prema: Kruttschnitt i sur., 2008), a postoji povezanost i između nasilnog ponašanja i određene traume, uporabe droge i simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja (str. 9).

Srivastava (2016.) u svome istraživanju otkriva kako je glavni uzrok obiteljskog nasilja nad muškarcima dominantno ponašanje žene (u čak 81.8% slučajeva), sljedeći uzrok je ženina žudnja za suprugovom pažnjom (72.7%), zatim ženino inzistiranje da je uvijek u pravu (72.7%), samoobrana (54.5%), neispunjenje seksualnih potreba (27.3%), viši dohodak supruge (27.3%), suprugova nezaposlenost (27.3%) i drugi (str. 1195). Dobash i Dobash (2004.) ističu upravo

samoobranu kao jedan od glavnih razloga za nasilje žena nad muškarcima: „istraživači koji proučavaju cijeli nasilni događaj, a ne samo popis „djela“ koja su se mogla dogoditi u takvim događajima, otkrili [su] da je nasilje žena (smrtonosno i nesmrtonosno) često povezano sa samoobranom i/ili odmazdom protiv muškog partnera (str. 328)“. Međutim, neki od poticaja za nasilje su i kada partnerica ne dobiva ono što želi, njena ljubomora te nagle promjene raspoloženja (Hogan, 2016: 54). Također, Hogan (2016.) navodi kako su ispitanici su ispitanici u njegovom istraživanju često isticali kako su smatrali da su oni sami uzrok nasilja, to jest da su svojim ponašanjem zaslužili nasilje od strane njihove partnerice; primjerice, ispitanik imena John je rekao kako nije ni znao da je žrtva obiteljskog nasilja, već je smatrao da jednostavno čini nešto krivo što izaziva takvu reakciju partnerice (str. 66). Slično tome, neki su ispitanici u istom istraživanju (Hogan, 2016.) smatrali kako su osobine njihove ličnosti razlog što se nasilje uopće zbiva, odnosno, da njihova blaga narav omogućava nasilno ponašanje počinitelja (str. 67). Muškarci su na različite načine pokušavali opravdati ponašanje njihovih partnerica, ističući njihovu problematičnu prošlost, povijest obiteljskog nasilja koju su doživjele u djetinstvu, mentalne bolesti koje imaju ili koje pretpostavljaju da bi one mogle imati, kulturalne norme koje su usvojile i zbog kojih su sklone nasilnom ponašanju te brojne druge moguće povode takvom razvoju situacije (više: Hogan, 2016: 68-70), no ponekad je vrlo teško sam zaključiti što je točan uzrok tome i što učiniti kako bi se nasilje prekinulo. Radi tih i sličnih poteškoća, potrebno je omogućiti svim žrtvama i njihovim nasilnim partnerima adekvatnu i zadovoljavajuću potporu i pomoć, bez obzira na njihov spol.

2.3. Spolne razlike u učestalosti nasilja u obitelji

U pravilu, prilikom tumačenja spolnih razlika u učestalosti nasilja u obitelji, u suprotnosti stoje rodna teorija i teorija rodne simetrije; „rodne teorije obiteljskoga nasilja, koje opisuju mušku dominaciju i nasilje [nad ženama] kroz sociološke aspekte patrijarhalnog društva, uvele su feministkinje 1960-ih i nastavljaju biti osnova viđenja obiteljskog nasilja većine ljudi, dok teorije rodne simetrije ističu kako je jednako vjerojatno da će žene biti nasilne kao i muškarci (Alejo, 2014: 83, prema: Robertson, Murachver, 2007)“. Patrijarhalne teorije inzistiraju na tome da su muškarci jedini mogući počinitelji nasilja u obitelji, a uzrok tome je rodna struktura društva u kojoj muškarci imaju ekonomsku i društvenu moć nad ženama, što se odražava i u heteroseksualnim intimnim vezama (Hines, Douglas, 2009: 576). Prema tim teorijama, žene ne

moгу vršiti obiteljsko nasilje jer im to patrijarhalni sistem ne omogućava; odnosno, čitavi sistem je organiziran oko muškarčeve moći i njene uporabe, stoga niti ne postoji definiran način postupanja službi sa ženama počiniteljicama nasilja te se to uopće ne uzima u obzir kao mogućnost (Hines, Douglas, 2009: 576, prema: Pence, Paymar, 1983).

Kao što smo vidjeli ranije u tekstu, „postoji razlika u motivima i razlozima zbog kojeg muškarci i žene čine nasilje te u metodi koju odabiru za to, [ali] čini se da velike razlike u samoj učestalosti nasilja kojeg vrše muškarci i kojeg vrše žene nema (Glavaš, 2017: 8; prema Hines i Douglas, 2009)“. Primjerice, Nacionalna anketa o nasilju nad ženama u Sjedinjenim Američkim Državama procjenjuje da oko 1.5 milijuna žena i 834.700 muškaraca godišnje pati od fizičkog zlostavljanja ili silovanja od strane njihovog partnera (Tsui, 2014: 121, prema: Tjaden, Thoennes, 2000). Mustapha (2017.), pak, navodi podatke ankete provedene 2004. godine u Kanadi koja pokazuje kako je 6% muškaraca, a 7% žena bilo žrtvom fizičkog ili seksualnog nasilja, te kako je 23% žena, a 15% muškaraca trpilo najozbiljnije oblike nasilja, poput gušenja, prijetnji, korištenja oružja i slično, koji nerijetko rezultiraju teškim posljedicama (str. 12). Doduše, vrlo je teško dobiti točan i vjerodostojan broj muškaraca koji su bili žrtve obiteljskoga nasilja, a tome je tako, između ostalog, zato što muškarci rijetko prijavljuju da su pretrpjeli nasilje; stoga, prikazani podaci o zlostavljanim muškarcima nužno podrazumijevaju preduvjet da su muškarci otvoreno priznali da su bili žrtve nasilja, iako je istovremeno nepoznato koliko muškaraca šutke trpi zlostavljanje kod kuće (Glavaš, 2017: 11; prema Barber, 2008). Međutim, radi potrebe barem procjene toga broja, možemo uzeti u obzir rezultate brojnih istraživanja autora koji su istraživali učestalost nasilja nad muškarcima, ali i nasilja nad ženama. Na primjer, Miller (2015.) je proširio nalaze učestalosti nasilja nad ženama na mušku populaciju, te je ustvrdio „kako je svaka četvrta žena u Americi (24%) bila žrtvom nasilja, dok je neki oblik nasilja doživio svaki sedmi muškarac (14%). No, autor upozorava kako su ove brojke u svijetu još i veće (Jambrešić, 2016: 8)“. Tjaden and Thoennes (2000.) su pak otkrili da je 25.5% žena i 7.9% muškaraca prijavilo da je u nekom trenutku doživjelo obiteljsko nasilje (Alejo, 2014: 86), ali ovaj nas raskorak u postocima istovremeno upozorava i na prethodno spomenut problem neprijavlivanja nasilja kod muškaraca. Srivastava (2016.) u svojim nalazima istraživanja u Varanasiju pokazuje kako je čak 23.3% muškaraca bilo žrtvom blagog obiteljskog nasilja, 13.3% umjerenog obiteljskog nasilja, a niti jedan muškarac iz uzorka (N=30) nije trpio od ozbiljnog, jakog obiteljskog nasilja (str. 1195). Istraživanje u Hrvatskoj, na, moramo istaknuti, relativno mladoj populaciji, točnije na djevojkama i mladićima starosti

od 13 do 19 godina, pokazalo je kako je 7.5% mladića i 11.5% djevojaka za vrijeme romantičnog odnosa prijetilo fizičkim nasiljem, a 4% mladića i 8% djevojaka je zapravo bilo fizički nasilno prema partneru za vrijeme odnosa (Jambrešić, 2016: 10, prema: Ajduković i Ručević, 2009). U drugu ruku, Britanska anketa o kriminalu koja je ispitivala odraslu populaciju Engleske i Walesa otkrila je kako je jedan od deset muškaraca doživio nasilje u obitelji, a čak 47% muškaraca je u posljednjih dvanaest mjeseci iskusilo barem jedan čin obiteljskog nasilja, što čini broj od 2.5 milijuna slučajeva obiteljskoga nasilja u jednoj godini u Engleskoj i Walesu (Hogan, 2016: 23; prema: Walby, Allen, 2004).

Međutim, jedan od problema s kojim se susreću istraživači nasilja u obitelji jest i neizbježno podcijenjivanje broja žrtava obiteljskoga nasilja jer ispitanici ne smatraju zločinom svako psihičko nasilje od strane njihovog partnera (Hines, Douglas, 2009: 574). Osim toga, treba uzeti u obzir činjenicu da teorije o obiteljskome nasilju koje vjeruju da postoji rodna simetrija u činjenju nasilja nerijetko koriste skale djela koje su u nekim pogledima prilično manjkave; skale koje naprosto navode sva djela koja bi se mogla smatrati obiteljskim nasiljem ne uključuju objašnjenje motiva, prirode čitavog nasilnog događaja i posljedica koje ono nosi, zaboravljaju da nemaju sva djela jednaku težinu te je najčešće dovoljno označiti jedno djelo sa ljestvice da bi se ispitanika smatralo nasilnim (više: Dobash, Dobash, 2004: 329-330). Dakle, bitno je biti upoznat sa čitavim kontekstom situacije te razumijeti prirodu odnosa partnera kako ne bismo naprečac donijeli sud o tome je li neki čin ili odnos nasilan ili ne.

2.4. Posljedice obiteljskog nasilja nad muškarcima

Muškarci su skloniji uporabi fizičkog nasilja no što su to žene, stoga one trpe teže tjelesne ozljede, a češći su i smrtni slučajevi (Jambrešić, 2016: 14), a radi toga što žene snose teže posljedice, problemi s kojima se susreću muške žrtve se često zaboravljaju ili prikrivaju (Hines, Douglas, 2009: 579). Kao što smo ranije naveli, muškarci najčešće pate od ekonomskog i emocionalnog nasilja čije su posljedice vrlo složene, ali i teško primjetne:

Ono ruši dostojanstvo čovjeka, vjeru u sebe i svoju ispravnost, razlog postojanja. Čovjeka čini bespomoćnim i stavlja ga u dugotrajno podređenu poziciju. Mnogi muškarci se srame priznati što im se događa, pa nezadovoljstvo gomilaju u sebi i potiskuju ga do trenutka „puknuća i erupcije nezadovoljstva“, a time i vrhunca konflikta. Tada često dolazi do sukoba između partnera, svađa i međusobnih udaraca. Budući da mnogi ne znaju kako izreći svoje patnje, mnogi bježe u konzumaciju alkohola i njega koriste za pokušaje redukcije unutarnje napetosti. (Poredoš Lavor, Jerković, 2011: 403)

Yoon (2013.) tvrdi kako negativne posljedice za muškarce koji su žrtve psihičkog nasilja u obitelji proizlaze i iz same činjenice „da je njihova partnerica ta koja kontrolira njihov odnos [...], budući da se takva raspodjela moći u odnosu protiv društvenim i bračnim očekivanjima muškaraca (Jambrešić, 2016: 16)“. Takvo tretiranje unutar obitelji ili intimnih veza može rezultirati i nepovjerenjem prema ženama općenito, strahom od povjeravanja i osnivanja veza u budućnosti (Hogan, 2016: 58-59). Obiteljsko je nasilje iznimno traumatično iskustvo koje može izazvati čak i simptome posttraumatskog stresnog poremećaja, „psihijatrijsko[g] stanj[a] koje može uslijediti nakon iskustva traumatskog incidenta, a njegovi simptomi imaju tendenciju grupiranja u tri dimenzije: ustrajno ponovno proživljavanje traume, ustrajno izbjegavanje podražaja povezanih s traumom, i uporno pojačano uzbuđenje (Hines, Douglas, 2009: 580, prema: American Psychiatric Association, 1994)“. Dakle, nasilje u obitelji može rezultirati čak i dugotrajnim poteškoćama i problemima koje je teško ublažiti bez stručne pomoći. Teško primjetni oblici nasilja na žrtvama ostavljaju ozbiljne emocionalne i psihičke posljedice, žrtva živi u strahu i stalnom iščekivanju ponovnog nasilnog ponašanja, a taj stalni pritisak može dovesti i do sve veće socijalne izoliranosti i nesigurnosti žrtve (Poredoš Lavor, Jerković, 2011: 401). Žrtve nerijetko pate od depresije i suicidalnih misli, a neke su žrtve čak i djelovale po tom pitanju; na primjer, jedan muškarac navodi kako je imao pripremljenu zalihu pilula te je više puta pokušao napraviti i oproštajni CD za svoju djecu (Hogan, 2016: 58). Taj i slični primjeri

svjedoče o tome kako nasilje iznimno opterećuje i muškarce, a ne samo žene, bez obzira na često spominjanu ideju o muškarcima kao neemocionalnom jačem spolu.

Fizičke ozlijede muških žrtava obiteljskog nasilja također ne izostaju; štoviše, u nekim istraživanjima se navode stope ozbiljnije ozlijeđenosti muškaraca između 10% i 20%, no stope se u različitim istraživanjima znatno razlikuju radi toga što su istraživači koristili različite mjere i vrste uzoraka (Glavaš, 2017: 25, prema: prema Hines i Douglas, 2009). Liječnici koji su bili zaposleni na hitnom prijemu su zabilježili čak i ozlijede koje „su uključivale napad sjekirom, opekline, opekline stvorene žaračem za kamin, ozljede prouzrokovane napadom s ciglom te vatrene prostrjele rane (Glavaš, 2017: 25, prema Hines i Douglas, 2009)“, što nam pomaže zaključiti kako nasilne žene ponekad pribjegavaju i težim oblicima fizičkog nasilja. Što se tiče posljedica seksualnog nasilja nad muškarcima, muškarci koji su bili žrtve seksualnog nasilja su „u većem riziku za razvoj rizičnog seksualnog ponašanja, češće imaju spolne odnose bez zaštite, češće mijenjaju partnere te nude seksualne usluge kao zamjenu za drogu (Glavaš, 2017: 28, prema: Cook i sur., 2016)“. Također, bitno je istaknuti i kako fizičke ozljede mogu ostaviti posljedice štetne za psihičko zdravlje žrtve; primjerice, Hogan (2016.) navodi izjavu jednog ispitanika kojem su ožiljci na rukama koje mu je nožem zadala djevojka ozbiljno narušili samopouzdanje (str. 56-57). Isto tako, bitna psihološka posljedica bilo koje vrste nasilja je sram koji muškarci ponekad mogu imati jer uopće trpe nasilje od strane žene, a javlja se jer se u pojedinim društvima očekuje od muškaraca da će uspostaviti autoritet nad ženom i, u nekoj mjeri, upravljati njome (Hogan, 2016: 72), što je ujedno i problem zbog kojeg nerijetko oklijevaju prijaviti nasilje koje trpe.

2.5. Problem neprijavlivanja i prevencija obiteljskog nasilja nad muškarcima

Obiteljsko nasilje nije rezervirano za određenu kulturu ili društvo, „ono prelazi granice dobi, rase, kulture, bogatstva i geografije (Srivastava, 2016: 1193, prema: Kaur, 2011)“. Čak 1.6 milijuna ljudi diljem svijeta svake godine umire radi posljedica nasilja (Srivastava, 2016: 1193), što nam govori da nasilje u obitelji treba postati globalni problem. Prije svega, politički djelatnici i stručnjaci u kaznenom pravosuđu i socijalnim službama trebaju usmjeriti više pažnje činjenici da i žene, a ne samo muškarci, pokazuju nasilno ponašanje u obitelji, te sukladno tome treba transformirati trenutnu politiku i prakse namijenjene rješavanju problema nasilja

muškaraca nad ženama (Dobash i Dobash, 2004: 325). Osim što će im biti otežano pronalaženje rijetkih službi specijaliziranih za pomoć muškarcima koji su žrtve obiteljskog nasilja, moguće je da će muškarci doživjeti neugodna iskustva i prilikom traženja pomoći; na primjer, muškarci koji su tražili pomoć putem telefonskih linija za obiteljsko nasilje često izvještavaju kako su im službenici odgovorili kako oni pomažu samo ženama, a njima preporučili da kontaktiraju centre zadužene za pomoć počiniteljima nasilja (Hines, Douglas, 2009: 578). Također, postoje naznake da se „unutar pravosudnog sustava neki muškarci koji su trpjeli obiteljsko nasilje tretiraju nepravedno radi njihovog spola; [č]ak i uz očigledne dokaze da su njihove partnerice bile nasilne, a da tražitelji pomoći nisu bili nasilni prema svojim partnericama ili djeci, [...] izvijestili su da su izgubili skrbništvo nad svojom djecom te da su lažno optuženi od strane njihovih partnerica za nasilje i za seksualno zlostavljanje svoje djece (Hines, Douglas, 2009: 578)“. Bitan razlog zbog kojeg muškarci oklijevaju prekinuti nasilnu vezu i prijaviti zlostavljanje jest strah od gubljenja imovine i prekida kontakta sa djecom; nakon rastave braka, očekuje se kako će se muškarac odseliti iz obiteljskoga doma, uzdržavati svoju bivšu suprugu i njihovu djecu nad kojima je izgubio skrbništvo i koje može rijetko viđati, a pritom se bez većih poteškoća brinuti i za vlastite troškove života (Glavaš, 2017: 34).

Ključ prevencije obiteljskog nasilja nad muškarcima je i dokučivanje koji su rizični odnosi u kojima se najčešće zbiva nasilje; a to su obitelji „u kojima su nasilnici najčešće ovisnici o alkoholu, drogama, psihički bolesnici, ili djeca roditelja u čijem je odnosu prevladavalo ozračje nasilja, dok su žrtve najčešće submisivne, financijski ovisne o nasilniku, te također često potječu iz obitelji sa zabilježenom poviješću obiteljskog nasilja (Jambrešić, 2016: 18)“. Sa saznanjem koji su rizični odnosi u kojima bi potencijalno moglo doći do nasilja, lakše je razviti preventivne programe u kojima bi službenici mogli nadgledati ugrožene obitelji i djelovati već na prve znakove nasilnoga ponašanja. Isto tako, znajući koji su mogući uzroci nasilja unutar obitelji, postoji mogućnost suzbijanja tih uzroka i, sukladno tome, smanjivanje stope nasilja; primjerice, „poduzimanjem određenih mjera smanjenja konzumacije alkohola u okolini gdje se zlostavljanje događa, smanjuje se i pojavnost samog nasilja (Glavaš, 2017: 28; prema: Holmila i sur., 2014)“. Dobash i Dobash (2004.), na primjer, sukladno svojem mišljenju da je nasilje žena nad muškarcima najvećim dijelom izazvano njihovom potrebom za samoobranom ili odmazdom, smatraju da bi za smanjenje stope nasilja žena nad muškarcima najprije bilo potrebno suzbiti nasilje muškaraca nad ženama (str. 345).

Problematično je što muškarci koji su žrtve nasilja od strane svog intimnog partnera dugo ostaju u takvim vezama; Tsui (2014.) pokazuje kako je 24 od 28 ispitanika u tome trenu bilo u vezi sa nasilnim partnerom ili partnericom, 14 od tih 24 zlostavljana muškarca (ili 58.8%) je bilo zlostavljano dulje od pet godina, a 8 ili 33.3% je zlostavljano dulje od deset godina (str. 124). Razlog takve ustrajnosti u održavanju toksične veze jest, između ostalog, osjećaj bezizlaznosti kojemu pridonosi činjenica da mnogi muškarci ne znaju da postoje službe koje im mogu pomoći ili misle da postojeće službe ne pomažu muškarcima (Tsui, 2014: 124-125). Također, osjećaji i predanost partneru značajno otežavaju napuštanje nasilne situacije, smatraju da ljubav prema njihovom partneru zasjenjuje posljedice koje ostavlja nasilje koje oni trpe (Hogan, 2016: 60). Također, ponekad muškarci nemaju dovoljno samopouzdanja da bi otišli, čini im se kako nebi mogli živjeti bez svog nasilnog partnera, ili strahuju da neće moći naći drugog partnera (Hogan, 2016: 61-62). U slučaju da jesu potražili pomoć od različitih službi, kao što su, primjerice, policija, sud ili socijalne službe, mnogi od njih su se susreli sa nepovjerenjem i diskriminacijom od strane službenika (Tsui, 2014: 125). Poredoš Lavor i Jerković (2011.) ističu kako pomoć češće „traže muškarci mlađe i srednje dobi između 27 i 45 godina starosti, uglavnom visokoobrazovani ili sa srednjom stručnom spremom, [a] [o]ni nižeg stupnja obrazovanja na dolazak u savjetovalište se odlučuju vrlo rijetko, jednako kao i stariji muškarci koji uglavnom telefonski zovu [...] (str. 403)“. Razlozi neprijavlivanja su brojni, a osim spomenutog osjećaja bezizlaznosti i bespomoćnosti, to su i „sram, strah od odmazde, uvjerenje da je to privatni partnerski problem ili da je situacija beznačajna, zbog čega neki muškarci ne doživljavaju nasilje koje im se događa kao takvo (Glavaš, 2017: 29; prema Mihalic i Elliott, 1997)“. Bitno je primjetiti i kako se većina muškaraca obraća za pomoć neformalnim, a ne formalno uspostavljenim izvorima pomoći, a najpopularniji neformalni pomoćnici su prijatelji i članovi obitelji zbog odnosa povjerenja koji imaju sa njima te Internet radi toga što pruža anonimnost žrtvama i ne narušava njihovu vlastitu sliku o samima sebi i njihovoj muškosti (Tsui, 2014: 128).

Ove informacije i tendencije muškaraca pri traženju pomoći je bitno imati na umu prilikom organiziranja preventivne zaštite muškaraca od obiteljskoga nasilja. Znajući, primjerice, da muškarci smatraju da je policija manje korisna pri sprječavanju obiteljskoga nasilja te da očekuju da će ih i druga formalna pomoć diskriminirati ili čak okriviti za učinjeno, potrebno je educirati službenike o prirodi i učestalosti obiteljskog nasilja nad muškarcima te rastjerati stereotipe koje ga okružuju (Tsui, 2014: 128-129). Alejo (2014.) smatra kako bi

prevenciji značajno pridonijela obavezna uhićenja nasilnih osoba i tretman nakon služenja kazne kombiniran sa kliničkim studijama jer bi se time izbjeglo žrtvino odbijanje zatvaranja njihovog zlostavljača, ali i potencijalna zlostavljačeva odmazda nakon izlaska iz zatvora koja u nekim slučajevima može rezultirati i smrću žrtve (str. 94-95). Obavezni tretmani bi uključivali i zlostavljače i žrtve, a fokusirali bi se na „edukaciju o obiteljskom nasilju i na prijetnje koje ono ima na kratkoročno i dugoročno zdravlje (Alejo, 2014: 95)“. Međutim, ono što se ne smije propustiti jest bitna činjenica da neki muškarci niti ne znaju da su, ili da uopće mogu biti, žrtve obiteljskog nasilja: „Jednostavno mi nije palo na pamet. Jer obiteljsko nasilje je muškarac koji se vraća iz *puba* ljut i tuče svoju ženu, to je obiteljsko nasilje, nije mi palo na pamet da bilo što što se meni dešavalo može pasti pod taj naziv (Neil)“ (Hogan, 2016: 60). Prioritet bi, dakle, trebalo biti informiranje društva o tome što sve spada u obiteljsko nasilje, što nije „normalno“ ponašanje unutar veze, što ne treba trpjeti i nadati se da će proći i biti kako je bilo prije toga. Ono čemu se službe, ali i čitavo društvo, moraju posvetiti jest pružanje bezuvjetne potpore onima koji je trebaju, jer „vrijeme je da muškarci dobiju pažnju i pomoć koju trebaju neovisno o učestalosti njihovih iskustava u odnosu na druge (Hines, Douglas, 2009: 582)“.

3. Zaključak

Na temelju izloženog, mogli bismo zaključiti kako je obiteljsko nasilje nad muškarcima krajnje složen problem sa čijim se karakteristikama šira javnost i stručnjaci tek trebaju bolje upoznati. Ono što je posebno bitno imati na umu jest činjenica kako muškarci najčešće pate od psihološkog, odnosno emocionalnog, te ekonomskog nasilja čije posljedice nisu lako prepoznatljive, što žrtvama otežava prijavljivanje nasilja, a istovremeno je i okolini teže uočiti da nešto nije u redu sa osobom i da situacija zahtijeva intervenciju. Problematično je, doduše, to što nerijetko muškarci ne shvaćaju da trebaju pomoć ili ih je sram tražiti je. Taj sram možemo lako razumijeti jer se muškarci prilikom pokušaja povjeravanja svojih problema često susreću sa diskriminacijom i nevjericom kako od strane bliže okoline, tako i od službi koje bi trebale pomagati žrtvama nasilja. Cilj je ovog rada bio upravo senzibilizacija javnosti o ovom problemu i specifičnostima koje ga okružuju. Upoznavanje oblika, uzroka i posljedica koje obiteljsko nasilje nad muškarcima ostavlja moglo bi otvoriti vrata umanjivanju stigme i srama koje zlostavljeni muškarci nose te potaknuti organiziranje preventivnih programa i planova pomoći za žrtve. Iako je vrlo teško procijeniti koji je točan broj zlostavljenih muškaraca, potrebno je

naglasiti kako muškarci mogu biti žrtve obiteljskoga nasilja i, sukladno tome, nužno je pružiti im neophodnu podršku u obliku prilagođene politike i prakse koja će im pristupati sa interesom i suosjećanjem. Znajući da muškarci pribjegavaju neformalnim izvorima pomoći, najčešće članovima obitelji, naprije uočavamo potrebu za edukacijom društva općenito o obiteljskome nasilju nad muškarcima kako bi bili pripravnici pomoći osobi u vlastitoj blizini. Imajući, pak, na umu da je Internet sljedeći neformalni izvor pomoći radi anonimnosti koju pruža žrtvama, nužno je osigurati stranice koje bi održavali stručnjaci spremni dati ozbiljne i konstruktivne savjete bez obzira na neformalno okruženje njihove interakcije. Također, poštivajući želju mnogobrojnih zlostavljanih muškaraca da ostanu anonimni prilikom traženja pomoći, trebali bi osigurati i telefonske linije kojima bi muškarci mogli pristupiti bez straha da će se narušiti njihova privatnost ili samopouzdanje. Cilj budućih istraživanja moglo bi biti otkrivanje što točnijeg broja zlostavljanih muškaraca, naravno, uz poznavanje čitavog konteksta situacije u kojoj se nasilje odvija, kako bi bilo jasnije da obiteljsko nasilje nad muškarcima nije marginalan problem, već da se brojni muškarci susreću s time te da je stoga potrebno osigurati veći broj službi koje bi bile namijenjene upravo muškim žrtvama.

4. Popis literature

- (1) Ajduković, M. i Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18, 217-225
- (2) Alejo, Kavita (2014). "Long-Term Physical and Mental Health Effects of Domestic Violence," *Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science*, 2 (5)
- (3) American Psychiatric Association. (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed.). Washington, DC: Author.
- (4) Barber C. F. (2008). Domestic violence against men. *Nursing Standard*. 22 (51). 35-39.
- (5) Cook, M. C., Morisky, D. E., Williams, J. K., Ford, C. L., Gee, G. C. (2016). Sexual Risk Behaviors and Substance Use Among Men Sexually Victimized by Women. *AJPH Research*. 106 (7). 1263-1269
- (6) Dobash, R. P., & Dobash, R. E. (2004). Women's violence to men in intimate relationships working on a puzzle. *British journal of criminology*, 44 (3), 324-349.
- (7) Dutton, D. G., Nicholls, T. L. (2005). The Gender Paradigm in Domestic Violence: Research and Theory. *Aggression and Violent Behavior*. 10. 680-714
- (8) Fantuzzo, J. W., & Lindquist, C. U. (1989). The effects of observing conjugal violence on children: A review and analysis of research methodology. *Journal of Family Violence*, 4 (1), 77-94.
- (9) Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Ridder, E. M. (2005). Partner violence and mental health outcomes in a New Zealand birth cohort. *Journal of marriage and family*, 67 (5), 1103-1119
- (10) Glavaš, M. (2017). „Nasilje nad muškarcima u partnerskim vezama“, diplomski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
- (11) Hines, D. A., Douglas, E. M. (2009). Women's Use of Intimate Partner Violence against Men: Prevalence, Implications, and Consequences. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*. 18. 572-586
- (12) Hogan, K. (2016). „Men's experiences of female-perpetrated intimate partner violence: A qualitative exploration“, doktorski rad, Faculty of Health and Social Sciences, University of the West of England
- (13) Holmila, M., Beccaria, F., Ibanga, A., Graham, K., Hettige, S., Magri, R., Munne´ , M., Plant, M., Rolando, S., Tumwesigye, N. (2014). Gender, alcohol and intimate partner violence: Qualitative comparative study. *Drugs: education, prevention and policy*. 21 (5). 398-407
- (14) Jambrešić, I. (2016). „Nasilje u romantičnim odnosima“, prvostupnički rad, Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek
- (15) Josolyne, S. (2011). „Men's experiences of violence and abuse from a female intimate partner: Power, masculinity and institutional systems“, doktorski rad, University of East London, Stratford Campus, London
- (16) Kaur, P. (2011). Crime, Gender and Society in India, *Higher Education of Social Science*, 1 (1), 24-32
- (17) Kelly, U. A. (2011). Theories of intimate partner violence: From blaming the victim to acting against injustice: Intersectionality as an analytic framework. *Advances in Nursing Science*, 34 (3), E29-E51.

- (18) Kruttschnitt, C., Gartner, R., Hussemann, J. (2008). Female Violent Offenders: Moral Panics or More Serious Offenders?. *The Australian And New Zealand Journal Of Criminology*. 41 (1). 9-35.
- (19) Mihalic, S. W., Elliott, D. (1997). If Violence Is Domestic, Does It Really Count? *Journal of Family Violence*. 12 (3). 293-311
- (20) Miller, R.S. (2015). *Intimate Relationships*. Sam Houston State University: McGraw-Hill Education
- (21) Mustapha, M. (2017). Nature and prevalence of domestic violence against men in dala local government area of Kano state, Nigeria, *Journal of Social and Management Sciences* 12 (1), 10-20
- (22) Obiteljsko nasilje (2017). Centar za socijalnu skrb Novi Marof, <https://www.czss-novi-marof.hr/2017/04/12/obiteljsko-nasilje/>, stranica posjećena: 23. lipnja 2019.
- (23) Odak, A. (2016). Nasilje u obitelji. *Policija i sigurnost*, 25 (4), 468-474
- (24) Pence, E., & Paymar, M. (1983). *Education groups for men who batter: The Duluth Model*. New York: Springer
- (25) Poredoš Lavor, D., Jerković, S. (2011). Nasilje nad muškarcima, *Policija i sigurnost*, 20 (3), 400-406
- (26) Robertson, K., & Murachver, T. (2007). It takes two to tangle: Gender symmetry in intimate partner violence. *Basic and Applied Social Psychology*, 29 (2), 109-118
- (27) Skolnick, A. J., Bascom, K. L., Wilson, D. T. (2013). Gender Role Expectations of Disgust: Men are Low and Women are High. *Sex Roles*. 69. 72-88
- (28) Srivastava, J. (2016). Domestic Violence against Men, *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 5 (1), 1193-1196
- (29) Stewart, S. H. (1996). Alcohol abuse in individuals exposed to trauma: A critical review. *Psychological Bulletin*, 120 (1), 83-112
- (30) Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000). Extent, nature, and consequences of intimate partner violence: Findings from the National Violence Against Women Survey. preuzeto sa: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/181867.pdf>
- (31) Tsui, V. (2014). Male Victims of Intimate Partner Abuse: Use and Helpfulness of Services, *Social Work*, 59 (2), 121-130
- (32) Walby, S., & Allen, J. (2004). *Domestic Violence, Sexual Assault and Stalking: Findings from the British Crime Survey*: Home Office
- (33) World Health Organization (2012). Understanding and addressing violence against women, preuzeto sa: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77433/1/WHO_RHR_12.35_eng.pdf
- (34) Yoon, J. E., & Lawrence, E. (2013). Psychological victimization as a risk factor for the developmental course of marriage. *Journal of Family Psychology*, 27 (1), 53.